

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Cæremoniale FF. Minorum Strictioris Observantiæ Almæ
Provinciæ Saxonæ S. Crucis**

Sächsische Franziskanerprovinz vom Heiligen Kreuz

Nevhsii, 1706

VD18 10502327

Pars II. De Ritu Servando In Celebratione Missæ Solemnis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71672](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71672)

CÆREMONIALIS
Fratrum Minorum strictioris
Observantiæ Provinciæ Saxoniae
sanctæ Crucis,

PARS II.
DE RITU SERVANDO IN CELE-
BRATIONE MISSÆ
SOLEMNIS.

TITULUS I.

De præparatione Sacerdotis celebraturi.

Hic Titulus nihil habet de Missa solempni : nisi quod dicitur n. 5.
*Si sit Episcopus & solempniter celebret, accipit Paramenta & alia ut in
Cæremoniali Episcoporum.*

Nota tamen imò hora cui immediate subjungitur Missa Conventualis finitur per PATER NOSTER tantum secreto legendum absque AVE MARIA & versu DOMINUS DET NOBIS SUAM PACEM ; aut Antiphona aliqua finali de B. Virgine, ex iis quæ habentur post Completorium, sed lecto secreto PATER NOSTER intonatur Introitus, neque post Missam, legenda est necessario aliqua ex prædictis Antiphonis finalibus, sed per ultimum Missæ Evangelium censetur Officium finitum. Laudabilis tamen est in quibusdam locis, juxta GAVANTUM
con-

consuetudo, ut post Missam dicatur Antiphona aliqua de B. virgine, & apud nos dici solet antiphona HÆC EST PRÆCLARUM VAS.

Nota 2do in omnibus Conventibus Provinciæ nostræ in quibus sunt sufficientes personæ (iis deficientibus vel impeditis relinquatur dispositioni Præsidis) singulis diebus cantabitur summum Sacrum cum Diacono, Subdiacono & Acolyto ut tamen inter festa & festa appareat differentia, in duplicibus Sacrum celebrari poterit absque Ceroferariis & incensatione Chori, in semiduplicibus & simplicibus etiam absq; incensatione altaris & osculo pacis.

TITULUS II.

De ingressu Sacerdotis ad Altare.

N. 5. **I**N Missa solemni Missale apertum super altare: per Sacristam aut Acolythum poni debet antequam Celebrans incipiat Confessionem.

Ibib. *Calix vero & alia necessaria preparantur in credentia.* Est autem credentia mensa brevis, demissa simplex, sine gradibus, sine imaginibus, sine cruce, ita Cærem. Epif. l. I. cap. 12. est collocanda à latere Epistolæ, & linteo mundo usque ad terram circum circa pendente contegenda, sic tamen collocanda est, ut à latere Epistolæ maneat locus, in quo Officiator & Ministri sedere possint. In credentiæ medio antequam Sacrum inchoatur, collocabitur per Subdiaconum Alba & manipulo indutum, Calix cum suis requisitis; in eadem etiam per Thuriferarium ponetur, liber Evangeliorum à parte dextra, pelvicula & manutergium à parte sinistra: & hæc cooperiantur velo pro qualitate festorum quo uti debet Subdiaconus cum patenam tenebit: quæ omnia sic erunt disposita, ut remaneat locus pro ampullis vini & aquæ, & candelabris Versiculariorum hinc inde reponendis.

Ibid. *Ipse, Sacerdos, autem procedit cum Diacono & Subdiacono.* Facta cruce in Sacristia profunda ab omnibus reverentia, Sacerdos se vertit,

vertit, & Diacono ministrante naviculam ponit thus in thuribulum, ut docet GAVANTUS, deinde omnibus Ministris genu flexis, benedictione data *procedit cum Diacono & Subdiacono* alter post alterum, quod semper observandum, dum Sacerdos indutus est Casula, alioquin si pluvioli pariter vadunt, nisi angustia loci impediatur; *qui capite cooperto*, nisi in altari expositum sit Venerabile Sacramentum, tunc capite discooperto: Acolythus & Versicularii semper capite discooperto. *Simul cum eo tenent junctas manus ante pectus* quod & in recessu, & dum Sacerdoti legenti INTROITUM, KYRIELEISON, GLORIA IN EXCELSIS, CREDO, aut alias ad altare assistunt; dum huc vel illuc ambulant, semper observandum erit. Dum verò stant post Sacerdotem, nulla alia actione impediti, possunt habere manus reconditas sub Dalmatica. Alii Ministri, nisi circa alia occupati, aut rationabiliter excusati semper habeant manus junctas ante pectus.

Acolythus cum Thuribulo præcedit: *Ibid. Acolythi verò seu Cæroferarii, ante eos Subdiaconum, &c. deferunt candelabra cum candelis accensis ex Sacristia acceptis.* Quando verò Officium non est solenne, vide titulo præcedenti notabili 2do. Candelabra ita accipiuntur (qd. general. observandū) ut qui à dextris est (sive stet sive ambul. sive junior sive sen.) ponat dextrā. in medio candelæ & sinist. in pede: alius è contra, sinist. in nodo & dextrā in pede & postq. ingressi chorum, decenter, prout loci capacitas patitur unus paululum deflectat ad dextram suam, alter ad sinistram, ita ut Sacerdos commodè transire possit, & ab utroque facie ad se invicem versa, facta Sacerdoti inclinatione, mox candelabra ponuntur super credentiam, aut si credentiæ usus non sit, collocentur in loco ad hoc deputato & vadunt ad altare.

Ibid. Et cum pervenerit Sacerdos, ante infimum gradum altaris: Sacerdos non debet nimium festinare, sed cum tali gravitate & tarditate procedat, ut & Versicularii tempestivè adesse possint. Ibi medius inter Diaconum à dextris & Subdiaconum à sinistris, &c. caput detegunt, Thuriferario & Ceroferariis caputia disponentibus, quibus bene dispositis, omnes genuflectunt; in omnibus enim Conventibus Provinciæ nostræ tabernaculum sanctissimi Sacramenti est in summo altari, unico
genu,

genū, super primum altaris gradum Acolythus in loco suo post Celebrantem : & postquam surrexerunt non iterum inclinant, sed statim Sacerdos stans erecto corpore medius inter Diaconum & Subdiaconum facit Confessionem.

TITULUS III.

De principio Missæ.

N. 4. **M**issa inchoata Sacerdos non debet advertere quemcumque in altari celebrantem etiamsi Sacramentum eleverit : quod item observatur in Missa solemnī & simul etiam à Ministris. Quod Acolythus & Versicularii notent, & si actu circa aliud Ministerium non sint occupati.

N. 6. Dum Celebrans dicit ADJUTORIUM NOSTRUM : Ministri cum Sacerdote se signant, & in Missa solemnī Ministri hinc inde, etiam Ceroferarii depositis prius ut jam dictum est candelabris : stantes prosequuntur ad DEUM QUI LÆTIFICAT, &c.

N. 3. Ministri sub Confiteor, dicunt TIBI PATER, & TE PATER, aliquantulum conversi ad Celebrantem. Celebrans autem dum dicit : VOBIS FRATRES : & VOS FRATRES, non convertit se ad Ministros, etiam ad prædicta verba Sacerdotis : Vobis Fratres : & Vos Fratres Ministri se non erigunt, sed inclinati manent, se autem erigunt ad MISEREATUR TUI, &c. Dum Ministri Confessionem repetunt, iterum inclinant, & manent inclinati usque ad finem.

N. 10. Dum ante Orationem AUFER à NOBIS Sacerdos dicit OREMUS extendit & jungit manus. Ministri nunquam extendunt & jungunt manus, hoc enim est solius Sacerdotis.

TITVLVS IV.

*De Introitu, Kyrieleison : et Gloria in
Excelsis.*

N. 4. **I**N Missa solemni Sacerdos facta Confessione ascendit nulla facta tum
reuerentia, cum Ministris ad medium altaris. Vbi dicto ORA-
MUS TE DOMINE & osculato altari. Ministri non osculantur, neque
tangunt altare, sed suo quisque loco inclinat.

Ibidem. Ponit incensum & thuribulum. Sacerdos osculato altari
manens in medio se vertit ad cornu Epistolæ, & sinistra manu super al-
tare posita, ter incensum, non nimis contulum ne statim evanescat,
ponit in thuribulum : ministrante Diacono naviculam & Thuriferario
thuribulum. Dextro quasi genuflexo offert Acolythus thuribulum
elevatum & apertum. Diaconus verò accipiens cochlear vacuum
circa partem inferiorem manubrii. Parum inclinatus versus Celebran-
tem dicit BENEDICITE PATER REVERENDE & osculatur cochlear & ma-
num Celebrantis ante & post. Pro quo universaliter

Nota : Quando Diaconus, vel quicumque Minister aliquid dat
Celebranti, ut id quod dat, non tunc osculatur primùm quando jam
dat in manum Celebrantis, vel prope manum illius, sed facta prius in-
clinatione humerorum versus Celebrantem, stans erectus, id quod
dare vult ori suo admovens, osculatur, & tunc porrigit illud, & ma-
num Celebrantis inclinatus osculatur, antequam id, quod dat, dimit-
tat. Cum verò aliquid à Celebrante accipit, inclinatus manum Ce-
lebrantis osculatur, qui non dimittit id quod tenet, antequam manum
osculatus fuerit, Minister autem illud accipiens, stans erectus illud
quod accepit osculatur & Celebranti se inclinat.

Ibidem. Celebrans ter incensum ponit in thuribulum, dicens interim
AB ILLO BENEDICARIS. Ita ut præcise ad hoc verbum BENEDICARIS,
producat, manu dextra signum crucis super thus in thuribulo. Postea
Dia-

de Missa solemn.

51

oonus, dimissa navicula accipit thuribulum & dat Celebranti, osculatâ prius catenularum summitate & manu ejus dextra: modo in notabili præcedenti dicto. Qui facta cruci profunda reverentia. Sed quoniam in Provincia nostra non celebrabitur imposterum Missa Conventualis nisi in altari majori, in quo ubivis est tabernaculum sanctissimi Sacramenti, unde ut sequitur.

N. 6. Si in altari fuerit tabernaculum sanctissimi Sacramenti, accepto thuribulo antequam incensationem, genu flectit, quod etiam omnes Ministri faciunt unico genu. Deinde crucem rectè & æquali ductu ter incensat nihil dicens, & facta ab omnibus cruci profunda inclinatione, ut habetur n. 5. Si vero fuerint in altari Reliquiæ seu imagines, sculptæ, Sanctorum, incensata cruce, & facta ei reverentia antequam discedat à medio altaris primum incensat eas quæ à dextris sunt id est à parte Evangelii bis ducens thuribulum incipiens semper ab iis, quæ cruci vel tabernaculo sunt proximiores: & facta iterum cruci reverentia profunda ab omnibus inclinatione, incensat similiter bis alias, quæ sunt à sinistris id est à parte Epistolæ. Deinde prosequitur incensationem altaris ut supra n. 4. vide Rubricam ibidem, & facta iterum cruci reverentia, quoniam à medio recedit, incensat altare ter ducens thuribulum æquali distantia, prout distribuuntur candelabra, vel pro ut distribuuntur, si forte non sint sex: à medio usque ad cornu Epistolæ, Thuriferario interim, posita prius navicula super credentiam, ab altari librum removente cum cussino, quem ambabus manibus ante pectus tenens, se retrahit extra cornu Epistolæ ad planum facie versa ad altare, & facta incensatione partis Epistolæ loco suo reponit, quod simili modo facit, quando cornu Evangelii incensabitur post Offertorium.

Ibidem ubi dimissa manu thurificat illius postremam partem inferiorem lateralem, mox Superiorem bis ducto thuribulo, semel ad partem inferiorem, & semel ad partem superiorem. Et conversus ad altare: sed parum lateraliter, elevans manum incensat ejus planitiem seu mensam in parte anteriori prius enim incensata fuit posterior altaris pars in qua sunt candelabra. Ita GAVANTUS. Ter, per debita intervalla ducens thuribulum usque ad medium & 2da vice sub incensatione ante tabernaculum

folde

G 2

naculum

naculum genuflectitur. à genuflexione surgens, procedendo thurificat aliud latus triplici ductu usque ad cornu Evangelii eo modo quo latus Epistolæ. Deinde manu aliquantulum demissa incensat anteriorem ejus partem seu frontem altaris ter ducens thuribulum usque ad medium. Et propterea vice ab omnibus flectitur. Deinde incensat similiter triplici ductu reliquam partem anteriorem usque ad cornu Epistolæ, ubi reddito thuribulo ipsi Diacono ab eo incensatur triplici ductu. Diaconus ante & post incensationem Sacerdoti se mediocriter inclinatur, Sacerdos verò nullam facit reverentiam Diacono.

N. 7. Diaconus & Subdiaconus hinc inde assistunt Celebranti dum incensat posteriorem Casulæ partem ita elevando, ut commodior fiat incensatio, altera interim manu pectori admota. Et cum transeunt ante crucem semper genuflectunt: textus loquitur tantum de transitu ante crucem sub incensatione, & non de quovis alio transitu accessu vel recessu. Similiter quod habetur Part. I. Tit. 13. n. 4. Diaconus verò genuflectit dum transit ante crucem, de solo transitu sub incensatione & aspersione tumuli intelligendum est. Eritque juxta hunc sensum major cæremoniarum uniformitas, prout hactenus in Provincia nostra observatum fuit si tamen Sacerdos celebret in altari, in quo non est tabernaculum sanctissimi Sacramenti, tum Sacerdos sub incensatione inclinatur, Ministri autem, genuflectunt quotiescunque sub incensatione transeunt ante crucem. Notet autem Sacerdos, ut in actu incensationis decenter se gerat, fiat tractim absque capitis & personæ giratione, cum ducit ac reducit thuribulum, sinistram, qua summitatem catenularum tenet, immobilem ad pectus collocet dextram verò decenter cum thuribulo moveat.

N. 7. Deinde Celebrans Diacono à dextris ejus, in superiori altaris gradu: Subdiacono à dextris Diaconi in gradu sequenti, vel in plano, si non sint plures gradus stantibus in cornu Epistolæ legit Introitum Celebrans solus Introitum legit, Ceroferariis hinc inde, sed sine candelabris, quæ nec sub confessione aut incensatione tenent, assistentibus. Deinde adhuc manens in cornu Epistolæ, legit alternatim cum Ministris KYRIE ELEISON. Et tum si sedere velit, donec Kyrie à Choro absol-

absolvatur, descendit juxta Cæremoniale Romanum per viam breviorē seu per cornu Epistolæ, si sedere nolit vadit ad mediū: Diaconus super 2dum altaris gradum Subdiaconus in plano Capellæ se locat formantes lineam rectam.

Ibid. Cum verò intonat Hymnum GLORIA IN EXCELSIS DEO, ad verbum *Gloria*, Diaconus & Subdiaconus in locis suis profundè inclinant, & Diaconus paululum recedit versus cornu Epistolæ, expectaturus Subdiaconum, qui ad eundem gradum paululum versus cornu Evangelii ascendit: & ad verbum *Deo*, cum Sacerdote caput inclinant, & pari gressu hinc inde ascendunt ad latera Celebrantis, ubi cum eo legunt Hymnum, caputque inclinant ad verba Hymni, ad quæ inclinare se debet Sacerdos, & cum eodem signant se in fine Hymni, quod etiam observandum ad Introitum & ad *Credo*. Finito Hymno facta ad altare profunda inclinatione, revertuntur ad loca sua post Celebrantem, absque nova ibidem reverentia.

Si sub GLORIA sedendum, descendunt ut supra. Sedent autem manibus infra sacras vestes occultatis, faciantque reverentiam per capitis inclinationem ad verba decantata ad quæ inclinandum est. Si sub TRACTU, ALLELUIA: vel CREDO sedent, & in Choro cantentur ad quæ flectendum essit, non flectunt, nisi certis diebus: vide Parte I. tit. 17. n. 3.

Acolythus, nisi circa alia occupatus fuerit, & Versicularii, interim dum alii sedent, flectunt in ultimo altaris gradu. Hymno ferme finito, idem est aliis temporibus dum sedent.

Per planum Capellæ revertuntur ad altare, Subdiacono præcedente, & facta reverentia ante infimum gradum Sacerdos ascendit, reliqui se sistunt locis suis.

TITULUS V.

De Oratione.

N. 5. **D**um dicitur DOMINUS VOBISCU M & Oratio Diaconus & Subdiaconus stant retro post Celebrantem in linea recta, cum Sacerdote se moventes, ad cornu Epistolæ absque præviâ inclinatione dum recedunt de medio, quoniam nec Sacerdos se inclinat. Si folium vertendum sit, Diaconus cruce se inclinat in loco suo, & accedens folium verrit, ministerio peracto, facta iterum ad altare reverentia, statim retro Celebrantem recedit. Si cantandum FLECTAMUS GENUA, vide Parte 1. Tit. 17. n. 3. Hoc adverte ex præsentis Rubrica: *illo Diacono, primum flectente, hoc Subdiacono primum surgente.*

TITULUS VI.

De Epistola, Graduali et aliis usque
ad Offertorium.

N. 4. **S**ubdiaconus circa finem ultima orationis, accipit ambabus manibus librum Epistolarum ex credentia, supponens utramque manum, deferens illum supra pectus & facta altari genuflexione in medio super infimum altaris gradum. Hæ genuflexiones specialiter præscribuntur non ratione accessus, recessus vel transitus ante medium ut consideranti patet, sed aliam ob causam, ideo enim ad medium vadit, ut flectat. Vadit ad partem Epistolæ contra altare faciens lineam rectam cum Sacerdote stante in cornu Epistolæ, facie ad altare versa, cantat Epistolam, Acolythro tenente librum, juxta antiquam Provinciæ consuetudinem, nec Rubricæ contrarium determinant. Ibidem quam etiam Celebrans interim submissa voce legit: vide Part. 1. Tit. 16.

N. 3. Po-

N. 3. Postea Celebrans eodem modo quo Epistolam legit Gradu-
ale, Tractum, &c. usque ad MUNDA COR MEUM.

Ibid. *Epistola cantata Subdiaconus* librum clausum portans ante pec-
tus ut supra. *Facit iterum genuflectionem altari in medio.* Deinde li-
brum clausum reponit in credentia. *Ac redit ad Celebrantem & genu-*
flectens utroque genu, quia per moram: *osculatur ejus manum* dextram
quam Sacerdos eidem osculandam offert, sinistra super altare retenta,
& *ab eo benedicatur* Sacerdote se ad Subdiaconum aequaliter vertendo,
& signum crucis super eum efformando, nihil tamen dicendo: *prater-*
quam in Missis defunctorum in quibus nec datur benedictio nec Subdia-
conus osculatur Celebrantis manum. Ad finem Epistolæ Thurife-
rarius, facta prius in plano Capellæ genuflexione, quoniam extra cho-
rum accedit sacristiam ignem præparaturus, ut sub ALLELUJA à Choro
cantato thuribulum exhibere valeat Celebranti, quando ad Evange-
lium thus est adhibendum.

N. 5. *Postea idem Subdiaconus accipit Missale Celebrantis* defert per
planum Capellæ facta in medio inclinatione *ad cornu Evangelii in alta-*
ri & ibi in cornu Evangelii cum Diacono in 2do altaris gradu ministrat
Celebranti. Unde Diaconus & Subdiaconus non debent cum aliis
cantare ALLELUJA nisi hoc ministerio peracto & si cum aliis cantent, ita
tempestivè redeundum est ad altare, ut quæ sequuntur, decenter per-
agi possint, convenientius autem manent ad altare, nisi personarum
paucitas eorum præsentiam pro Alleluja cantando requirat.

Ibid. *Delat per Diaconum libro Evangeliorum*: quem de credentiâ
accipit; & ambabus manibus ante pectus portat, factaque in medio
inclinatione aut genuflexione si Venerabile expositum sit, non ere-
ctum, sed planum, *ponit supra medium altaris à parte Epistolæ.* Deinde
Sacerdos *imponit incensum in thuribulum*: antequam Chorus finiat AL-
LELUJA. Dum Organista illud resumit: *Diaconus genuflexus ante al-*
zare, in superiori gradu, dicit MUNDA COR MEUM. Interim Versicu-
larii candelabra de credentia accipiunt, & se sistunt paululum extra
medium altaris versus cornu Evangelii. *Et accipiens librum Evange-*
liorum de altari petit benedictionem à Celebrante ab eadem parte Epistolæ
genu-

genuflexus utroque genu in suppedaneo versus Celebrantem. Qui conversus ad eum dicit, DOMINUS SIT IN CORDE TUO &c. Et in fine cum dicit IN NOMINE PATRIS & FILII &c. facit super eum signum crucis dextra manu, quam deinde libro appositam deosculandam offert, sinistram infra pectus tenens.

Ibid. *Osculata Sacerdotis manu* Diaconus absque reverentia descendit, & cum pervenerit ante infimum gradum altaris, ad illud conversus, simul cum aliis Ministris debitam facit reverentiam, per inclinationem vel genuflexionem si expositum Venerabile. Deinde, *cum Subdiacono à sinistris* post factam reverentiam ex loco suo ad eum accedente, *precedente Acolytha & duobus Ceroferarijs cum candelis accensis*: vadit ad aquilonem seu cornu Evangelii, ubi se sistens inter gradus altaris & parietem, *versus populum* id est, facie versa ad populum: id enim verba illa, *versus populum*, ubique in Rubricis significant: *Subdiacono librum tenente ante pectus: medio inter duos Acolyths* hinc inde stantes, vultibus ad invicem versis: sic immoti toto tempore Evangelii, ut aliis flectentibus aut inclinantibus non flectant, nec inclinent, *tenentes candelabra accensa dicit DOMINUS VOBISCUM*, junctis manibus.

Si situs hic præscriptus alicubi ob loci constitutionem uti Paderbornæ, servari nequeat: servandus quidem est alius, tamen quantum fieri potest huic conformis. *Cum dicit sequentia, &c.* Diaconus solo pollice dextræ manus, quæ extensa manet, sinistra super librum posita signat eundem in principio Evangelii, deinde infra pectus retracta, dextra similiter extensa solo pollice, frontem, os, & pectus: quod & Sacerdos facit. *Postea ter librum incensat*, hoc est in medio à dextris libri, quæ est sinistra Diaconi, & sinistris, quæ est illius dextra ita tempestive ut finita sit incensatio, postquam Chorus respondit GLORIA TIBI DOMINE, & reddito thuribulo à latere suo dextro, prosequitur Evangelium junctis ante pectus manibus.

Ibid. *Interim Celebrans post datam Diacono benedictionem retrahens se*: statim post datam benedictionem, nisi adhuc pulsetur Organum, alioquin tamdiu se vertit ad altare, *ad cornu Epistolæ*, unico circiter passu à medio

medio recedens. *Ibi stat junctis manibus versus Diaconum, & cum nominatur JESUS caput inclinatur versus altare: Diaconus versus librum, ad alia nomina ad quæ inclinandum etiam Sacerdos versus librum inclinatur: cum verò genuflectendum est, Diaconus versus librum, Sacerdos versus altare genuflectit.*

Ibidem. Finito Evangelio Sacerdos, osculatur librum. Si initium illius in præcedenti folio contineatur, Diaconus folium vertat: à Subdiacono sibi delatum, apertum, qui dum fert librum transiens ante medium altaris, nullam facit cruci reverentiam ut docet GAVANTUS, nisi expositum sit Venerabile Sacramentum, nec Sacerdoti propter reverentiam Evangelii, postquam autem Celebrans librum osculatus, libro clauso, facit primo Celebranti, deinde altari reverentiam, & reponit librum in credentia: & Celebrans à Diacono adhuc stante, ubi Evangelium decantavit factâ humerorum inclinatione ante & post: ter incensatur postmodum Diaconus & Subdiaconus vadunt ad secundum altaris gradum.

Ibid. Postea stans in medio altaris versus ad crucem, incipit, si dicendum sit, CREDO stantibus postea hinc inde in secundo altaris gradu Diacono & Subdiacono deinde ad altare prævia inclinatione ad verbum DEUM accedentibus & cum eo prosequentibus ut dictum est ad GLORIA IN EXCELSIS DEO. Cum Celebrans legit ET INCARNATUS EST, &c. ipse & omnes Ministri genuflectunt unico genu: lecto CREDO Diaconus & Subdiaconus sistunt se post Celebrantem in linea recta: & dum Chorus cantat ET INCARNATUS EST, &c. Singuli utroque genuflectunt locis suis. Sacerdos ad altare, Diaconus in 2do gradu, Subdiaconus in plano Capellæ nisi sedeant: vide Part. 1. Tit. 17. n. 3.

Ceroferarii statim finito Evangelio deponunt candelabra super credentiam,

N. 7. Cum verò in Symbolo cantatum fuerit ET INCARNATUS EST, usque ad & ET HOMO FACTUS EST, inclusivè, Diaconus accepta bursa de credentia si sedeat surgit, & factâ reverentia Sacerdoti, recta via vadit ad credentiam, ambabus manibus eam defert elevatam ante pectus, cum solitis reverentijs ad medium altaris, hoc est inclinationibus: et si enim

ab ingressu Sacerdotis usque ad finem Missæ frequentissimè ponatur hæc vox REVERENTIA nullibi tamen amplius quid significat, quam inclinationem: excepto Tit. 2. n. 2. ubi habes: *genuflectens debitam facis reverentiam.* Defert autem bursam per planum Capellæ: *in quo*, medio altaris, *explicat Corporale*, & bursam collocat ad cornu Evangelii: & *revertitur ad Celebrantem*, si adhuc sedeat, descendens facta prius cruci inclinatione per cornu Epistolæ, si Sacerdos non sedet facta inclinatione sistit se post Celebrantem.

TITULUS VII.

De Offertorio et aliis usque ad Canonem.

N. 9. **I**N Missa solemni dicto OREMUS Diaconus & Subdiaconus accedunt ad altare in cornu Epistolæ. Quam primum Sacerdos absolvit DOMINUS VOBISUM Subdiaconus vadat ad credentiam, ut interim dum Chorus respondet, ET CUM SPIRITU TUO, & à Celebrante legitur Offertorium, adjuvantibus Versiculatiis accipiat velum longum ab humeris ejus dependens cum Calice tecto extremitatibus veli ab humeris illius dependentis. Calicem *manu sinistra tenens & alteram manum superponens velo, ne aliquid decidat.* Velum autem parvum Calicis relinquitur in credentia. Ita ut lecto Offertorio sistere se possit in cornu Epistolæ. Si non sit CREDO, Subdiaconus simul defert bursam cum Calice, *Comitatus ab Acolytha* eum sequente per viam breviorē; Dum hæc aguntur à Subdiacono, Diaconus dicto OREMUS accedit ad altare in cornu Epistolæ.

Ibidem. *Ipse Diaconus Calicem detegit*, quam accepit de manu Subdiaconi, & ponit in cornu Epistolæ, si adsint hostiæ consecrandæ, antequam dat patenam Celebranti vel mox post dictum OREMUS eas collocat super Corporale ut de Missa privata Tit. 2. n. 3. dictum est, & *dat patenam cum hostia Celebranti osculando ejus manum.* Interim Sub-
diaconus

diaconus extergit Calicem purificatorio quem accipit Diaconus & manu sinistra per nodum tenens : accepta ampulla vini de manu Subdiaconi ; qui illam acceperat de manu Acolythi , sine osculo ampullæ , Acolythus tamen Subdiacono caput inclinatur , & Subdiaconus Diacono , & generaliter quando inferiores Ministri serviunt superioribus , tunc illis tantum caput inclinatur : imponit vinum in Calice , Subdiaconus interim ampullam aquæ vel parvum cochlear ostendens Celebranti dicit parum inclinatus, BENEDICITE PATER REVERENDE, & postquam Sacerdos fecit signum crucis infundit paululum aquæ in Calicem. Diaconus detersis guttulis à labio Calicis, illum tenens per pedem, ut Celebrans capere possit per nodum , Celebranti dat absque osculo Calicis aut manus : & pedem Calicis tenens , seu , nota particulam disjunctivam brachium dextrum , quod convenientius videtur , Celebrantis cum eo sustentans dicit OFFERIMUS TIBI DOMINE, &c. quem postea facto signo crucis ut in Missis privatis , positum in altari Diaconus palla cooperit.

Ibid. Subdiacono deinde stanti in cornu Epistolæ ponit in dextra manu patenam , ita ut pars interior Subdiaconum respiciat. Quam cooperit extremitate veli ab ejus humero pendentis : qui vadit post Celebrantem ante medium altaris & facta genuflexione. Hæc genuflexio præscribitur à modo ordinatio distincta , nunquam enim Ministri etiam post consecrationem ab altari recedentes flectunt in locis suis , sed ad altare , lege Rubricas attente & videbis. Ibi stat sustinens eam elevatam non ultra oculos. Subdiaconus tenens patenam sub incensatione non se movet loco, quanquam genuflectente Celebrante, etiam ipse flectat, dicitur enim generaliter in Rubricis : Part. I. Tit. 17. n. 4. Ministri semper genuflectunt cum Celebrante, hac tantum facta exceptione, præterquam Subdiaconus tenens librum, ad Evangelium, & Acolythi tenentes candelabra , qui tunc non genuflectunt.

N. 10. Dicto VENI SANCTIFICATOR Celebrans ministrante Diacono naviculam & dicente Benedicite Pater Reverende , ut in principio Missæ, ponit incensum in thuribulum dicens Per intercessionem, &c. ita ut ad verbum BENEDICERE manu dextra producat signum crucis super thuribulum, illoque accepto per manum Diaconi cum solitis reverentiis, nul-

lamque faciens cruci reverentiam incensat oblata, ter ducens thuribulum, æqualiter, super hostiam & calicem simul in modum crucis, & ter circum calicem & hostiam, scilicet bis à dextris ad sinistram: & semel à sinistra ad dextram. Dextram hoc loco & sinistram Celebrantis intellige, Diacono interim pedem calicis tenente manu dextra: dispensans verba in qualibet incensatione ut Rubrica præscribit. Ibid. Deinde facta reverentia, genuflexione ut dictum Tit. 4. ad n. 6. Si in altari fuerit tabernaculum sanctissimi Sacramenti, incensat crucem & reliqua ut in prima incensatione & cum incensatur crux Diaconus amovet calicem: stans ad altare conversus, ambabus manibus eum tenens, & cruce incensata reponit loco suo. Si expositum fuerit Venerabile Sacramentum illud incensat loco crucis, & calix non amovetur à loco suo, quia non est periculum effusionis. Sub incensatione legit DIRIGATUR DOMINE ut in Proprio habetur. Cum reddit thuribulum Diacono dicit ACCENDAT IN NOBIS, &c. & incensatur ab eo duplici ductu si in Choro adsit Prælatus, illo absente triplici, in prima incensatione, & post Evangelium quando Celebrans solus incensatur semper fit triplex ductus.

Ibid. Deinde Diaconus incensat chororum statim postquam incensavit Celebrantem. Fit autem incensatio hoc modo: incensato Sacerdote redit Diaconus ad medium altaris. Ante infimum illius gradû, ubi Acolythus ponit thus in thuribulum, si fuerit necessarium, & facta inclinatione in medio, vadit Diaconus extra presbyterium, & sistit le circiter inter duo prima vel secunda stalla, paululum ad latus, ne tergavertat cruci aut Sacramento, si foret expositum, invitatque Cantores, si super pelliceis induti sint, primo unum, deinde 2dum, eosque duplici ductu alternatim incensat & facta eis inclinatione capitis, accedit ad extrema stalla, quæ non ascendit, sed manens in plano, facta prius reverentia altari, deinde Prælato, eum incensat triplici ductu, & facta iterum Prælato reverentia, si ibidem in stalli inferiori stet frater Laicus aut non Sacerdos, eum quoque absque eo quod faciat illi reverentiam unico ductu incensat, & sic in plano manens prosequitur, primo in superiori, deinde in inferiori stalli stantem incensans, ita ut unico transitu unius lateris incensationem absolvat: postea incensat la-

fat latus aliud : est tamen observandum ex Cæremoniali Episcoporum, quod præsentem cui triplex ductus debetur, nec Celebrans, nec ullus alius triplici ductu incensandus sit. Unde præsentem Patre Provinciali, hic solus incensatur ductu triplici, P. Guardianus. PP. Rdi, si adsint, Celebrans quoque & Ministri parati ductu duplici, alii unico. Si Pater Guardianus in Choro præsideat hic ductu triplici, reliqui ut dictum est, si præsideat P. Vicarius : Celebrans ductu triplici, Ministri parati, & PP. Rdi si adsint duplici, reliqui unico ductu. Ex eodem Cæremoniali observandum, quod si incensandus sit Sacerdos, vel sacris indutus, Diaconus eidem ante & post incensationem vel caput vel humeros pro personarum qualitate inclinet, incensatus vero non facit reverentiam nisi post incensationem : sub ipsa incensatione stat erectus.

Incensatione Chori peracta, Diaconus ad latus altaris, sive Epistolæ, sive Evangelii, prout fuerit secundum latus Chori incensatum, revertitur, & facta altari inclinatione se vertens, duplici ductu incensat Subdiaconum manentem in loco suo. Et Diaconus reddit thuribulum Acolythis, ibique manens junctis ante pectus manibus, ab Acolythis paululum recedente ad oppositum latus duplici ductu incensatur, ante & post incensationem Diacono reverentiam exhibente. Deinde Diaconus facta altari reverentia, vel ad locum suum, vel ad latus Celebrantis prout ratio Officii divini postulaverit, ascendit.

Acolythus se retrahit ad medium presbyterij, seu locum suum ordinarium, cui se Versicularii vertunt & erecti stantes ab eo duplici ductu incensantur : postremo Acolythus prævia inclinatione se vertens, ut non vertat tergum altari, incensat populum tertio, primo in medio, deinde versus latus Epistolæ, quod est populi dextrum, tertio versus aliud latus. Quo facto se iterum vertit, remanetque in loco suo donec fiat consecratio.

Ibid. Celebrans postquam incensatus fuerit, lavat manus ministrantibus Acolythis, primo ampullam aqua cum pelvicula secundo, manutergium, cum inclinatione humerorum ante & post peractum ministerium, & statim ad loca sua revertuntur, & cum Sacerdote ad medium revertente se inclinant.

N. 11. *Cum dicitur Præfatio Diaconus & Subdiaconus stant retro post Celebrantem & paulo antequam dicitur Sanctus eo modo quo ad GLORIA IN EXGELSIS dictum est, simul accedunt ad altare, ubi cum Celebrante pariformiter inclinati & erecti, quod semper etiam omnes alii Ministri faciunt, hinc inde dicunt SANCTUS & que sequuntur usque ad CANONEM: & signante se Sacerdote etiam Diaconus se signat, quod Subdiaconus hic non facit, quoniam dextra patenam tenet: deinde uterque facta inclinatione discedit, Diaconus ad sinistram Celebrantis, Subdiaconus ad locum suum, absque novis ibidem inclinationibus. Si sub Præfatione folium vertendum, Diaconus facit ut dictum est Tit. 5. de ORATIONE.*

Ibid. Nisi alius Sacerdos assistat, quia tunc ipse loco Diaconi assistit à sinistris, Diaconus vero tunc staret ad dextram, aliquantulum post Celebrantem lateraliter, ita ut inter Diaconum & mensam altaris remaneat spatium circiter duorum pedum. Subdiaconus vero tunc stat post Celebrantem, in loco ordinario sive patenam teneat sive non.

TITULUS VIII.

De Canone Missæ usque ad Consecrationem.

N. 8. **I***N Missa solemni ad finem Præfationis accenduntur duo saltem intorticia vel duæ candelæ in stipitibus aut alibi, pro ut in Conventibus commodè fieri poterit, & determinatum fuerit. Ab Acolythis, & post Calicis elevationem extinguuntur. Nisi aliqui sint communicandi & tunc extinguntur post communionem. In Missis solemnibus, pro defunctis tenentur, vel relinquuntur accensæ usque ad communionem. Intorticia autem vel candelæ de quibus hic agitur, sunt distinctæ à candelis, quas Versicularii in ingressu ad altare secum ex Sacristia deferunt, quæ sub Missæ officio nunquam extinguuntur.*

Ibi. Cum autem Celebrans dicit QUAM OBLATIONEM, &c. Diaconus facta inclinatione in loco, unde recedit, accedit ad ejus dextram si adsit pixis

pixis consecrandarum hostiarum, eam aperit & ibi in superiori altaris gradu genuflexus, cum Sacramentum elevatur fimbrias planet. & elevat. & quando opus, se erigens calicem discooperit, & cooperit: non discooperit Calicem, nisi prius Celebrans hostiam post elevationem adoraverit: unde post 2dam adorationem cum Celebrante surgit, & Calicem discooperit: pixidem autem si in ea fuerint hostiæ consecratæ cooperit: & mox iterum genuflectit. Post elevationem Calicis mox ut Celebrans eum deposuit ante secundam adorationem Diaconus surgit, Calicem cooperit, & cum Celebrante genuflectit. Ibid. Subdiaconus genuflectit in loco suo hoc est, inquit GAVANTUS, super infimum altaris gradum, id tamen universaliter intelligi non debet: ordinarie enim non in gradu, sed in plano aut ubi stat, genuflectit, si flectendum. Thuriferarius genuflexus in cornu Epistolæ ter incensat hostiam: hoc est dum Celebrans adorat, elevat, & deponit, eodem modo incensat Calicem: reposito Calice postquam Diaconus cum Sacerdote adoravit, redit ad librum absque genuflexione ibidem; nisi alius assistat. Tunc Diaconus manet ad dexteram Celebrantis: ceteri surgunt, Thuriferarius redit in Sacristiam thuribulum depositurus, & statim rediturus, & stant in locis suis.

Nota hic, quod in sequentibus, Ministris accedentibus ad altare semper præscribatur genuflexio in locis suis seu unde recedunt, nunquam verò ad altare, & econtra ab altari recedentibus genuflexio præscribitur, semper ad altare, & nunquam in locis suis, dum ad ea pervenerint. Vide Rubricas.

TITVLVS IX.

De Canone post Consecrationem usque ad
Orationem Dominicam.

N. 4. **C**um Celebrans dicit PER QUEM HÆC OMNIA, &c. Diaconus facta Sacramento genuflexione accedit ad dextram Celebrantis absque

absque genuflexione ibidem, & quando opus est discooperit Calicem & cum Celebrante adorat, simul cooperit & iterum genuflectit. Rubrica clara est. Cum incipit PATER NOSTER vadit retro post celebrantem facta prius, antequam recedat Sacramento genuflexione, ubi post Celebrantem stat, dum dicitur Oratio Dominica, nisi pro vertendo folio servire deberet ad librum, quod semper observandum, & tum ut jam dictum est, prius flectit in loco suo, ministerio verò peracto, flectit ad altare & mox redit ad locum suum post Celebrantem, absque genuflexione ibidem.

TITULUS X.

De Oratione Dominica et aliis usque ad factam Communionem.

N. 8. **C**UM in Oratione Dominica dicitur ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, Diaconus facta ibidem in loco suo post Celebrantem, genuflexione vadit ad dexteram Celebrantis & Subdiaconus circa finem Orationis Dominicae circiter ad ET NENOS INDUCAS IN TENTATIONEM, facta item genuflexione in loco suo, revertitur ad altare, scilicet ad cornu Epistolæ ad locum in quo patenam accepit. Ubi Diaconus removens velum à patena, illam dextra capit de manu Subdiaconi, & sinistra purificatorio abstergens, statim finita Oratione Dominica porrigit Celebranti, illius manum osculando & non patenam. Et stans erectus, quando opus est discooperit, & cooperit calicem & cum Celebrante adorat, quod & omnes semper faciunt, Subdiaconus reddita patena Diacono, & deposito velo, quod ab humeris ejus pendeat ad manus Ceroferarii, qui illud plicatum ad credentiam reporrat, genuflectit in cornu Epistolæ ubi patenam tradidit, &c. descendit retro post Celebrantem.

Ibid. Et cum dicitur PAX DOMINI iterum genuflectit, Subdiaconus in loco suo, accedit ad sinistram Celebrantis & simul dicunt AGNUS DEI. Ministri quidem cum Celebrante percutiunt pectus, sed manus sinistra

stapeatori admoveatur, & non ponitur super altare. Absoluto AGNUS DEI uterque genuflectit : sed Subdiaconus statim surgens redit post Celebrantem. Diaconus vero à dextris manens, genuflexus expectat pacem, &c. Cum Celebrans osculatur altare, Diaconus se erigens simul osculatur illud extracorporale : & à Celebrante dicente PAX TECUM complexus. Celebrans ponit manus super brachia Diaconi inter humeros & cubitos, & Diaconus ponit manus infra cubitos dantis, quod etiam ab aliis observetur, accipit pacem sinistris genis sibi invicem appropinquantibus non se tangentibus.

Ibid. Postea iterum Sacramento in altari adorato vertit se ad Subdiaconum absque eo quod ante infimum gradum faciat reverentiam, retro post Celebrantem dat ei in loco suo manenti pacem. Quo facto Diaconus & Subdiaconus in infimo altaris gradu, & Acolythus in loco suo flectunt, Diaconus ascendit ad librum sine nova reverentia, Subdiaconus comitatus ab Acolytho vadit ad chorum, & dat pacem imò cujusque ordinis dignioribus prius, deinde minus dignis, incipiendo à digniore, & tunc consequenter sine delectu, ijs qui sunt ab eodem latere, imò ijs qui sunt in stallis superioribus, postmodum qui sunt in stallis inferioribus ejusdem lateris. Deinde digniori alterius lateris; ad hunc effectum dignior congruenter se sistit, ut occupet inter eos, qui sunt in eodem latere, aliquam extremitatem & non locum medium. Dat autem eo modo, quo Sacerdos dedit Diacono, dante, dicente PAX TECUM, accipiente, ET CUM SPIRITU TUO respondente.

Ibid. Et reversus ad altare facta genuflexione in infimo altaris gradu, Acolythus interim vadit & flectit in loco suo, dat pacem Acolytho. Deinde Subdiaconus facta iterum genuflexione, quoniam adhuc præsens Sacramentum supponitur. Vadit ad dexteram Celebrantis & quando opus est discooperit calicem.

Acolythus dat pacem Ceroferariis in locis suis remanentibus, & se Acolytho paululum vertentibus : genuflectit, dum transit per medium Sacramento adhuc præsentem, alioquin inclinatur, qui pacem dant & recipiunt, stant erecti, & qui dat, inclinatur se postquam dederit, & qui recipit ante & post pro qualitate dantis, & recipientis, vel solum

caput vel etiam humeros inclinat, si dans sit dignior accipiente.

Ibid. *Dum Celebrans se communicat stant Diaconus & Subdiaconus manibus ante pectus junctis, profundè inclinati versus altare.* Incipiendo ab illis verbis DOMINE NON SUM DIGNUS, simul cum Celebrante pectus percutientes, ut ad Agnus Dei dictum est, & Sacerdote se erigente, etiam se erigunt. Si verò non redierit Subdiaconus post sumptam à Celebrante hostiam, Diaconus facta genuflexione accedit ad dextram ipsius, detegit calicem, & facit ea, quæ à Subdiacono juxta Rubricas peragenda essent. Convenienter tamen Sacerdos eam adhibet moram, qua datur Subdiacono tempus redeundi ad altare.

Ibid. *Accipit ampullam vini à Versiculario absque osculo, sed cum scæpedictis, inclinationibus, & infundit quando Celebrans vult purificare, postea reddit Versiculario, qui eas defert ad credentiam.*

APPENDIX

De Communione Fratrum sub Missa solemni.

1. **P**aululum antequam Sacerdos sumere incipiat pretiosum sanguinem, Fratres communicaturi accedunt ad altare nudis pedibus, exceptis Ministris, qui sacris induti sunt, incedunt omnes incessu gravi & religioso, junctis ante pectus manibus, bini & bini. Et cum primi ad medium præbyterii ante altare pervenerint, ibidem primi & secundi, &c. prout fuerit major vel minor Fratrum numerus paululum subsistant, donec omnes credantur esse in ordine suo, & tunc rectam lineam efformantes omnes uniformiter genuflectunt cum profunda inclinatione.

2. Sumpto pretioso sanguine ipse Celebrans, Diacono remanente ad librum accipit Ciborium ex tabernaculo: si Venerabile Sacramentum expositum fuerit, conveniens erit ut interim dum Communiono distribuitur, Monstrantia, ubi commode fieri poterit, non pateat. Extracto Ciborio & posito super Corporale Diaconus & Subdiaconus

115

nus lateraliter se retrahunt ad supremum gradum altaris, & ibidem facie ad invicem versa flectunt, & profundè inclinati : item Cantores, Ceroferarij & Acolythus in primo altaris gradu : qui sunt in choro, in locis suis genuflectunt, & profundè inclinati, alii Fratres communicaturi junctis manibus super terram incumbentes, omnes simul dicunt CONFITEOR.

Si Sacerdos parvas hostias consecraverit, quæ juxta Tit. 10. n. 6. post sumptionem sacri sanguinis in pixide ponendæ sunt, Diaconus & Subdiaconus tam diu Sacerdoti ad altare assistant, & deinde lateraliter descendant, ad faciendam cum aliis Confessionem ut supra dictum est.

3tio Facta Confessione, Celebrans genuflectit, & surgens retrahit se parum versus cornu Evangelii, ibique stans versus populum manibus junctis dicit MISEREATUR VESTRI, &c. INDULGENTIAM, &c. & manu dextra facit signum crucis super Communicandos, & responso AMEN, omnes se erigunt; Sacerdote interim ad medium altaris redeunte, ubi facta genuflexione accipit Ciborium, & conversus ad Communicandos dicit: ECCE AGNUS DEI, &c. dum hæc dicuntur Communicandi se prosternunt, alii profundè inclinant, ut ad Confiteor factum est: absoluto DOMINE non sum dignus, &c. iterum se erigunt: Diaconus & Subdiaconus, adjuvante Acolytho vel Ceroferario, velum explicant: accedunt Cantores Communicandi cum Diacono & Subdiacono, *sed prius communicet Diaconum & Subdiaconum*: ut habetur Tit. 10. n. 9. post Cantores Thuriferarius medius inter Ceroferarios, & consequenter per ordinem: si autem unus tantum Cantor comunicandus, hic cum Thuriferario ante Ceroferarios communicabit.

4to Servetur autem laudabilis hætenus in Provincia consuetus ordo, ut dum duo communicantur, sequentes duo manibus ante pectus junctis accedunt usque ad infimum altaris gradum, ubi expectant donec alii descendant: descensus verò taliter fiet, accepta Communionē surgunt facie ad se invicem conversa, descenduntque paululum lateraliter, ut ante infimum altaris gradum, bini communicandi sint

medii inter duos Communicatos, ubi omnes quatuor simul flectunt in plano unico genu, bini Communicandi ascendunt, Communicati verò manibus ante pectus junctis devotè revertuntur ad loca sua, & sic consequenter. Si verò Sacerdotes v. g. antequam celebraverint primitias, communicandi sunt, accedant ante Cantores, nisi & ipsi Sacerdotes sint, observanda tamen erit Rubrica modo citata, *sed prius communicet Diaconum & Subdiaconum*, esto illi Sacerdotes non sint; quod item feria 5ta in Cœna Domini observandum erit, quoniam nulli fit exceptio. Sacerdotes habeant stolam de collo pendentem, coloris quantum fieri potest tempori convenientis.

5to. Sacerdos Communionem distribuens facit cum Sacramento signum crucis super pixidem dicens: **CORPUS DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI**: & dum sacram Hostiam porrigit, dicit: **CUSTODIAT ANIMAM TUAM IN VITAM ÆTERNAM AMEN.**

6. Omnibus communicatis, & accepto per Ceroferarios velo, quod decenter plicatum ad credentiam reponunt, Sacerdos vertit se ad altare, & non dat benedictionem, sed Ciborium reponit.

7mo. Et si post sumptum sacrum sanguinem Communio juxta Rubricas distribuenda sit, si tamen multi sint communicandi, non autem si solum pauci, Communio differri potest, ut docet GAVANTUS usque ad peractam Missam, & videtur id valde conveniens: etiam convenit, ut sub summo Sacro, quando est Communicantium multitudo, substituatur alius Sacerdos, qui post communionem Cleri à Celebrante factam, eam distribuatur Laicis, aut horum Communio usque ad peractum Sacrum differatur, supposito semper quod sint multi.

8vo. Non facile Sacerdos det Laico partem majoris hostiæ: quod vetuit S. Carolus in Synodo Dicecesan. XI. & experientia patet, quod populus inde aliquando scandalizetur.

9no. Si sub Missa Ciborium purificandum sit, id fiat ante purificationem Calicis, fragmenta diligentissimè colligat & sumat, infundat semel aut bis paululum vini, illudque circumactum sumat, & purificatorio exsiccat.

TITULUS XI.

De Communionem et Orationibus post Communionem dicendis.

N. 3. **P**ost Sacerdotis purificationem, *Diaconus* defert librum *Missalis* ad cornu *Epistolæ*, *Subdiaconus* verò parvum velum quo Calix tegitur, quod *Verficularius* de credentia acceptum ei tradit, cum palla manu dextra, & parvo cochleari, sinistra portans, vadit ad cornu *Evangelij*: taliter: ut uterque simul cruci inclinaret, uterque simul se vertat, *Diaconus* à sinistra ad dexteram suam, *Subdiaconus* à dextra ad sinistram, & simul uterque descendat, *Subdiaconus* usque ad planum *Capellæ*, *Diaconus* vero transeat per primum vel secundum altaris gradum, & neque in medio, neque dum pervenerint respectivè ad cornu *Epistolæ* vel *Evangelij* iterum inclinant: sed *Diaconus* collocato libro in altari, facta inclinatione cruci, vadit retro post *Celebrantem*, *Subdiaconus* vero, in cornu *Evangelij* calicem mundat, aptat cum purificatorio, patena & palla cooperit, plicat corporale, reponit in bursam, & illam ponit super calicem coopertum velo: quem collocat in altari, vel super credentia: postea redit ad locum suum retro post *Diaconum*, ubi manet dum dicuntur *Orationes*. Si plures sint dicendæ, *Diaconus* prævia inclinatione, ascendit, folia vertit, illaque *Celebranti* monstrat. *Dicitis* *Orationibus*, *Diaconus* claudit librum, sic ut pars quæ clauditur, respiciat dexteram cludentis, nisi ex eo legendum sit secundum *Evangelium*, tunc enim *Subdiaconus* transfert librum ad cornu *Evangelij*.

Ibid. *Diaconus*: cum dicit *ITE MISSA EST*, cum *Celebrante* se vertit ad populum, & postquam illud dixerit, redit eodem modo quo *Celebrans*, & una cum eo, adeoque advertat *Celebrans*, ne se vertat ad altare antequam *Diaconus* absolverit *ITE MISSA EST*, nam ipse per *Diaconum* populum alloquitur. *Diaconus* cantando *ITE MISSA EST*,

stet junctis manibus in medio altaris, sicut & Celebrans stat in medio altaris. Si vero Venerabile Sacramentum fuerit expositum, uterque stet parum versus cornu Evangelii ut suo loco dicitur.

Ibid. In Quadragesima dicto per Celebrantem OREMUS pro oratione super populum Diaconus in cornu Epistolae stans, sine reverentia vertit se ad populum, per latus dextrum, hoc est, movet se à dextro ad sinistram, ne tergavertat cruci aut Sacramento si foret expositum, & junctis manibus ac demissis ad terram oculis cantat HUMILIATE CAPITA VESTRA DEO. Quo dicto vertit se per eandem viam versus altare à tergo celebrantis, & Celebrans dicit Orationem super populum, qua conclusa cum Ministris vadit ad medium altaris, ibidemque osculato altari & salutato populo facit ut supra.

TITULUS XII.

De Benedictione in fine Missae, et Evangelio S. Joannis.

N. 7. **I**N Missa solemni Celebrans eadem voce & modo quo in Missis privatis benedicit populo. Ad quam benedictionem Diaconus & Subdiaconus super secundum altaris gradum & à se aliquantulum distantes, inferiores Ministri in locis suis genuflectunt, idem faciunt qui sunt in choro uno genu. Quod si ante se & à tergo circumstantes habeat, puta Clerum retro & populum ante altare, nihilominus tamen semel benedicere debet manu conversa ad eos qui sunt ante altare intentione directa ad omnes. Versicularii recipiunt sua candelabra & hinc inde dum legitur Evangelium assistunt: ad ET VERBUM CARO FACTUM EST: Celebrans versus cornu Evangelii, reliqui etiam qui sunt in choro versus altare genuflectunt.

Lecto Evangelio redeunt ad medium altaris, Diaconus & Subdiaconus in 2do altaris gradu, & facta ab omnibus cruci inclinatione, dum Sacerdos descendit ad 2dum gradum, ipsi facie versus Celebrantem

tem

rem se vertentes, cum eo descendunt ad planum capellæ, & facta coram tabernaculo genuflexione uno genu, ad Sacristiam revertuntur modo, quo venerunt.

Si Cantores fuerint superpelliceis induti, finito Evangelio vadunt ad gradum ante Præbyterium & Ministris ex altari venientibus se adiungunt, & immediatè ante Subdiaconum Sacristiam intrant, cum ad Sacristiam pervenerint, Ministri omnes lateraliter se collocant & primo Celebranti per medium transeunti, deinde cum ipso cruce se inclinant, postmodum Thuriferarius & Versicularii Sacerdotem & alios Ministros in exirendo adjuvant, &c. Petuntque omnes benedictionem. Thuriferarius extinguit candelas, altare mappis ordinariis tegit, libros & alia de credentia ad Sacristiam reportat. Calix si in credentia remanserit, à Subdiacono adhuc alba & manipulo induto ad Sacristiam deferendus est.

TITULUS XIII.

De his quæ omittuntur in Missis pro defunctis.

Quandocumque pro defunctis est Missa solemniter celebranda, altare simpliciter absque Imaginibus, Reliquiis, floribus, aliisque ad ornatum pertinentibus paretur. Credentia sit simplici mappa connecta, & in ea apponuntur omnia ut in alia Missa solemnī, excepto velo oblongo Subdiaconi.

Procedit Sacerdos ad altare ut alias, sed Thuriferarius sine thuribulo, quoniam *non incensatur altare ad introitum*, Ceroferarii, tamen cum candelabris & candelis accensis, quia ab illa Rubrica Tit. 2. n. 5. non fit exceptio, candelabra tamen ut in aliis Missis solemnibus mox in credentia collocant.

Subdiaconus finita Epistola non osculatur manum Celebrantis nec benedicitur. Tamen ante & post cantatam Epistolam in medio flectit. *Diaconus non petit benedictionem nec osculatur manum Celebrantis*: sed collocat

locat librum Evangeliorum super altare, & dicto flexis genibus in medio : MUNDA COR MEUM & resumpto libro, eodem modo, ut in Missa solemni dictum est, procedit ad cantandum Evangelium, non tenentur luminaria ad Evangelium nec portatur incensum, sed duo tantum Acolythi sine candelabris stant, unus à dextris & alter à sinistris Subdiaconi tenentis librum Evangeliorum ad nomen IESVS se inclinabunt, & quamvis Tit. 6. n. 5. §. *Osculata Sacerdotis manu*, aliter dictum sit : intelligendum est, ex supposito quod luminaria teneant : juxta exceptionem factam Par 1. Rubrica, Tit. 17. n. 4. Acolythus stat post Subdiaconum absque thuribulo, quia *non incensatur liber, nec in fine celebrans* nec defertur liber Evangeliorum osculandus. *Oblata & altare incensantur* ut in aliis Missis ; non fiunt tamen oscula manus Celebrantis aut rei tradendæ per totam Missam. Post incensatum altare *incensatur solus celebrans & non alij*, Diaconus incensato Sacerdote statim tradit thuribulum Thuriferario : Diaconus & Subdiaconus hinc inde in 2do altaris gradu assistunt Celebranti dum incensat, ut in aliis Missis, posteriorem Casulæ partem elevando. Ad manuum ablutionem eodem modo ut in aliis Missis ministratur. *Subdiaconus non tenet patenā post celebrantem, sed tempore elevationis Sacramenti genuflexus in cornu Epistole illud incensat* : ut Tit 8. ad numerum 8. de Thuriferario dictum est. Sub Elevatione à Versiculariis tenentur luminaria.

N. 4. *Finita Missa, si facienda est absolutio*, non dicitur à Choro Psalmus MISERERE sed mox à Cantoribus incipitur LIBERA, nec Sacerdos vadit ad Sacristiam pro Pluviali accipiendo, sed *retrahit se ad cornu Epistole ubi exuitur casula, & deposito manipulo super credentiam, accipit Pluviale nigrum ex Sacristia allatum per Ministrum*, qui servit de vase aquæ benedictæ. Si vero desit pluviale nigrum, maneat in alba & stola, Ministris etiam tunc dalmaticas & manipulos deponentibus : ubi non est credentia, in Sacristia accipiat Pluviale & interim legi poterit Psalmus MISERERE.

Ibid. *Subdiaconus medius inter duos Acolythos cum candelabris accensis defert crucem sicut in Processionibus* ita ut facies Crucifixi versa sit ante Subdiaconum, & tergavertat Subdiacono : idem fiat in aliis Processionibus.

Ibid.

Ibid. *Præcedentibus* immediatè *Celebrantem* duobus alijs *Acolythis*, uno cum *thuribulo* & *navicula incensi*, alio cum *vase aquæ benedictæ* & *asperforio*, sequitur *Celebrans* facta prius *altari reverentia*, & *inclinatione* & *Diaconus* à *sinistris* ejus, *Subdiaconus* sistit se cum *cruce* ad *pedes tumuli sēlecticæ mortuorum* contra *altare* medius inter duos *Acolyths* *luminaria tenentes*, relicto inter ipsos & *tumulum* sufficienti *spatio*, ut *Celebrans* cum *Diacono* transire possit. *Celebrans* verò ex *alia parte* inter *altare* & *tumulum* aliquantum *versus cornu Epistolæ* ita ut *crucem Subdiaconi* respiciat, & *prope eum* alijs duo *Acolyths* *deferentes thuribulum* & *vase aquæ benedictæ*, ita ut *Thuriferarius* sit quasi post *Celebrantem*, alter post *Diaconum*.

Quia tamen ex præscripto *ritualis Romani Presbyteri* *cadaver* habere debet *caput* versus *altare*, ideo advertat *Sacerdos* *absolutionem* facturus ut *variet situm* pro ut est *Laicus* vel *Sacerdos*, sistit enim se *Sacerdos* semper contra *crucem* ad *pedes defuncti*, *Subdiaconus* ad *caput*. Absente vero *corpore* sive *Exequiæ* celebrentur pro *Laico*, sive pro *Sacerdote*, *Celebrans* semper debet esse inter *altare* & *lecticam mortuorum*.

Ibid. Circa finem *Responsorii LIBERA* *Celebrans* ponit *incensum* in *Thuribulum*, *benedicens* illud *more solito*. Etiam in *Missa* *incensum* benedicit, *ministrante Diacono naviculam*, &c. & finito *KIRIEELEISON*, quod *Cantor* cum primo *choro* dicit, deinde 2dus *chorus* *CHRISTEELEISON*: uterque *chorus* simul *KIRIEELEISON*: incipit *intelligibili voce* *PATER NOSTER*: & *secreto* cum alijs de *choro* ad se invicem *inclinatis* *prosequendo* *reliqua*. Accipit *asperforium* de *manu Diaconi* absque *osculis* & *facta altari Reverentia*, *inclinatione*, se vertendo à *sinistra* ad *dextram* stat enim aliquantum *versus cornu Epistolæ*. *Diaconus* verò sub finem *LIBERA* quando benedicetur *incensum*, transiens post *Celebrantem* sistit se ad *illius dextram*, *ibique offert thus*, & quoniam *Sacerdotem* comitabitur, debet ipse cum *Sacerdote* facere *Reverentiam altari*, vertendo se à *dextra* ad *sinistram*, ne *tergum* vertat *Sacerdoti*.

Ibid. *Comitante eodem Diacono* à *dextris*, & *tenente simbriam anteriorem*

rem pluviæ circumiens tumulum aspergit illum aqua benedicta, ter : hoc est in principio, medio & fine tumuli, à parte dextra ipsius Celebrantis: & est pars Epistolæ juxta Cæremoniale Colonienſe, in Exequiis autem defuncti Sacerdotis corpore præſente ſiniſtra defuncti erit dextra Celebrantis : & aſperſionem incipiet à ſiniſtris defuncti. Vel ut clarius, tumulum in circuitu ſemper habeat ad dextram, & ter à ſiniſtra : eo quo dictum eſt modo de dextra. Cum tranſit autem crucem, quam tenet Subdiaconus, profundè inclinatur. Diaconus verò genuſſectit. Poſtea cum Sacerdos pervenerit ad priſtinum locum, aliquantum verſus cornu Epistolæ : facta in tranſitu à Celebrante & Diacono altari reverentia, reddit Diacono aſperſorium, & de manu ejuſdem Diaconi accipit thuribulum, & eodem modo quo aſperſerat incenſat. Et rediens ad priſtinum locum cum inclinatione ſpecificata. Diacono tenente librum, junctis manibus. Extra Miſſam ſemper dicuntur Orationes junctis manibus, nam ritus extendendi manus eſt proprius Miſſæ. Dicit :

Verſ. Et ne nos inducas in tentationem,

Reſp. Sed libera nos à malo.

Verſ. à porta inferi

Reſp. Erue Domine animam ejus.

Verſ. Requieſcat in pace,

Reſp. Amen.

Verſ. Domine exaudi orationem meam,

Reſp. Et clamor meus ad te veniat.

Verſ. Dominus vobiscum,

Reſp. Et cum ſpiritu tuo.

Oremus.

*A*bsolve quaſumus Domine animam Famuli tui N. ab
 omni vinculo delictorum, ut in reſurrectionis gloria inter
 Sanctos

Sanctos et Electos tuos resuscitatus respiret : Per Christum
Dominum nostrum.

Resp. Amen.

Deinde Celebrans faciens crucem manu dextra super tumulum dicit, vel
cantat, non verò id canunt Cantores :

Vers. Requiem æternam dona ei Domine,

Resp. Et lux perpetua luceat ei.

Et dicto per Cantores REQUIESCANT IN PACE, ubi adverte Cantores
in fine semper canere REQUIESCANT, etsi absolutio fiat pro uno de-
functo, &, *precedente cruce redit cum alijs ad Sacristiam.*

Nota hic ex GAVANTO, quod hæc cæremonia communiter voce-
tur ABSOLUTIO propter Orationem ABSOLVE : unde hanc Oratio-
nem communiter retinendam censet : & si fiat absolutio pro pluri-
bus : dicit Rubrica : *omnia dicuntur in numero plurali*, si fiat pro de-
functa : lege, Absolve quæsumus Domine animam Fa-
mulæ tuæ N. &c. Si pro Sacerdote, vel Episcopo, adde : Ani-
mam Famuli tui N. Sacerdotis, &c. Etiam oratio Missæ,
ut congruit in die Commemorationis omnium Fidelium Defunctorum,
aut alia pro diversitate Officii, ex Orationibus diversis pro defun-
ctis desumi poterit.

Quid ulterius in die Commemorationis omnium Fidelium Defun-
ctorum, aut in die depositionis agendum sit : vide Cantorale Colo-
niense.

Dum fit absolutio, si elevetur Sacramentum in aliquo altari, neque
Celebrans, neque Ministri debent genuflectere ne facta interrumpatur
actio.